

בחירת מוסד חינוכי

הרב אלישע אבינר, [לב אבות](#)

כיצד בוחרים מוסד לימודים תיכוני? הגדרת הציפייה ממוסדות תוכל לסייע בבחירת מקום מתאים. עיון במטרות החינוך

א. שלוש מטרות

כבר נשפכו חביות דיו לתיאור מסלול הייסורים שעובר על נערים/ות בתקופת הרישום לשיבות התיכוניות ולאולפנות. הם נרשמים לכמה מוסדות חינוך, נכשלים במבחני הקבלה ונאלצים להתמודד עם התשובות השליליות. מפח הנפש הוא גדול, אין תקווה באופק. ההורים נבוכים ובני הנוער מתוסכלים.

הקושי מתחיל בשלב מוקדם יותר: ההיצע הגדול של מוסדות החינוך מכניס את ההורים ואת התלמידים להתלבטות ולמבוכה. גם מי שמכריע לטובת מוסד הממוקם בקרבת הבית, לא בהכרח נחלץ מהספק מפני שיש איזורים מסויימים שבהם קיים ריכוז גדול של מוסדות חינוך שסמוכים אחד לשני. מרחב הבחירה גדול וקיימות חלופות רבים עד שלעיתים נוצר בלבול גמור, ובסופו של דבר שיקולים זרים משפיעים על ההכרעה הסופית.

נחזור על הראשונות: לשהייה בין כותלי מוסד חינוכי, יש שלוש מטרות מרכזיות: לימודית, "חינוכית", חברתית.

1. מטרה לימודית: בבית ספר - לומדים!! קונים יידע, יידע בקודש ויידע בחול. וכן רוכשים מיומנויות לימודיות שישמשו ככלים חיוניים לקניית יידע נוסף בהמשך החיים ולהרחבתו.

2. מטרה "חינוכית": בבית ספר - מקנים ערכים ומעצבים אישיות. אמנם המשבצות במערכת המיועדות לכך הן מועטות (כגון, שעות מחנך וכדו'), אבל ניתן לנצל את כל את השיעורים להנחלת ערכים. המפגש עם דמות מחנכת תורמת לעיצוב אישיותם של התלמידים.

3. מטרה חברתית: התלמידים שוהים כל היום בחברת חבריהם. בני נוער זקוקים לחברה, בית הספר מספק אותה! הם גם לומדים כיצד לתפקד ולהתנהג בחברה.

כל אחת משלוש המטרות היא חשובה וחיונית עבור בני הנוער.

1. "המטרה הלימודית": איננו זקוקים להוכחות לחשיבות של רכישת חכמה. לפי חלק מגדולי ישראל, ה"צלם אלוקים" שבאדם הוא השכל, ועליו לפתח אותו ולהוציאו מן הכוח אל הפועל. אדם שלא קונה חכמה ודעת נקרא "בור" כפי שנקראת שדה שלא נעבדה ("שדה בור"). את הפסוק "אדם לעמל יולד", פירשו חז"ל כמכאון לעמל של השגת החכמה, ובמיוחד תלמוד תורה. כינוי נוסף למי שלא קנה תורה וחכמה הוא "עם הארץ". מסופר על הסבא מסלבודקא, מראשי תנועת המוסר שהיה נזף בתלמידים שלא השקיעו בלימודים בישיבה: "אם לא תלמד תישאר עם הארץ!!!". להיות "עם הארץ" זו הקללה הנוראה ביותר. כך גם מסופר על הגרש"ז אורבאך זצ"ל שהיה אומר לבניו "אם לא תלמדו תורה, תהיו עמי ארצות", ונמנע מלומר "אם תלמדו תורה תהיו כמו גאון פלוני". מדוע? מפני שהוא סבר שהפחד מלהיות "עם הארץ" קודם לשאיפה להגיע לדרגת אחד מגאוני ארץ.

2. "המטרה החינוכית": "אם אין יראה - אין חכמה". האדם אינו רק "חמור נושא ספרים" אלא גם יצור עם עולם נפשי ורגשי עשיר. לפי גדולי ישראל אחדים, ה"צלם אלוקים" שבאדם, הוא בחירתו החופשית, רצונו החופשי. לא רק את החכמה אנחנו מבקשים אלא גם רצון קדוש וטהור. "וטהר לבנו לעבדך באמת". תקופת גיל ההתבגרות היא תקופה של גיבוש זהות ועיצוב אישיות. הנערה או הנער נכנסים לחט"ב או לתיכון כאיברים אינטגרליים מהוריהם, ויוצאים בתום שנות הלימוד כיצורים

עצמאיים, בעלי אישיות ייחודית. את התהליך הזה הם עוברים בין כותלי בית הספר. לכן, ההשקעה ה"חינוכית" בתלמידים כוללת גם השקעה בעיצוב אישיותם.

3. "המטרה החברתית": האדם הוא "יצור מדיני", כלומר: יצור חברתי, כך לימדונו הקדמונים. זה נכון פי כמה וכמה בגיל ההתבגרות. אחד האיפיונים המרכזיים של גיל ההתבגרות הוא העברת כובד המשקל של התקשורת האנושית מהבית לחברים. בתקופה זו, החברה היא מצרך קיומי עבור הנער והנערה. לכן, איכות החברה שבה בני הנוער שוהים היא גורם מרכזי בהתפתחותם. בארה"ב התפרסמו מחקרים וספרים שטענו שיותר ממה שמשפיעים ההורים על המתבגרים, משפיעים עליהם חברים. אם מחקרים אלו נכונים, זה כמובן מאוד מדאיג, כיון שההורים אמורים להחזיק בשרביט החינוך ולא החברים. אולי מחקרים אלו משקפים את המצב של הנוער בארה"ב ולא של הנוער שלנו, שהשפעת הוריהם ניכרת עליהם. מכל מקום, ניתן ללמוד מכאן עד כמה החברה חשובה ומשפיעה בגיל ההתבגרות.

השגת כל שלושת המטרות הנ"ל חיונית להתפתחות הבריאה של המתבגר. לכן, האידיאל הוא למצוא מוסד חינוכי שעונה על שלוש המטרות, כלומר מוסד חינוכי שיש בו אווירה לימודית, אווירה "חינוכית" ואווירה חברתית.

ב. האם יש סדר קדימויות?

אם הישיבה/תיכון/אולפנה נותנים מענה בכל שלושת התחומים, זהו אידיאלי, ואין כל מקום להתלבטות. אבל, מה עושים אם המענה הוא חלקי? איזה תחום מבין שלושת התחומים קודם? האם יש סדר קדימויות? ומה עם רצון הנער/הנערה, האם להתחשב בו?

מפורסמת קביעתו של הראי"ה קוק זצ"ל ש"מטרת החינוך היא להכשיר את האדם לצורתו המתוקנת, שהנקודה המרכזית שבה היא לעשותו **טוב וישר**" (אגרות הראי"ה, איגרת קע). מטרת החינוך היא לעשות את התלמיד "טוב וישר". הרב קוק מסביר שאין האדם נעשה "טוב וישר" אלא מתוך אמונה בה' וקירבה אליו, מתוך "קריאה בשם ה'". וכיצד יחונך הילד לקרוא בשם ה'? משיב הרב, שלימוד תורה משריש באדם את הקריאה בשם ה', לכן לימוד תורה תופס מקום מרכזי כל כך בעם ישראל.

לענינו, חשובה קביעתו של הרב שמטרת החינוך היא לעשות את התלמיד "טוב וישר". זה השיקול המרכזי שצריך להשפיע על בחירת מקום הלימודים. הדרך לטוב וליושר איננה זהה אצל כל הילדים. לכל ילד ונער, יש מסלול משלו כיצד להגיע לטוב וליושר. אבל, זה מה שצריך לעניין את ההורים. יידע במקצועות החול, ואפילו בלימודי קודש, ניתן להשלים, ויעיד על כך רבי עקיבא שהתחיל ללמוד תורה בגיל מבוגר והצליח להשלים את כל הפערים הלימודיים, אבל "טוב וישר" קשה להשלים (אם כי יש ויש שהצליחו בגיל מבוגר לעצב מחדש את אישיותם).

הוי אומר: העיקר הוא האישיות, זה הבסיס שעליו נבנה הכל. חז"ל לימדונו, ש"יראת שמים" היא כמו המפתח של האוצר, היא כמו החומר המונע את התבואה מריקבון. האדם הוא אוצר בלום - ואין כל ספק שהחכמה והידע הם מן החשובים שבתוכו, אבל ללא יראת השמים, ללא "אישיות" מלאה טוב וישר, ינוצל האוצר בצורה לא ראויה ויתבזבז לריק, ואף תכולתו תרקב. אנחנו מייחלים שבנינו ובנותינו יתמלאו "טוב וישר", ו"הטוב והישר" שהם קנו יהיו להם מפתח לחיים, על עושרם ושלל צבעיהם.

חשוב להזכיר שלכתחילה, קיימת חלוקת תפקידים בין הבית לבין בית הספר: תפקיד פיתוח אישיות מוטל על הבית, על ההורים, ומוסדות החינוך אחראיים רק על התחום הלימודי. אבל, במצב הקיים, שבו נערות ונערים שוהים את רוב יומם במוסדות החינוך, עבר חלק מתחום פיתוח האישיות למוסדות החינוך. זהו שיקול מרכזי בבחירת מקום הלימודים.

ג. "מקום שלבו חפץ"

ומה עם רצון הנער/הנערה, האם להתחשב בו? הרי "אין אדם לומד אלא במקום שלבו חפץ"!? התשובה היא שגם זה נכנס בשיקולים השונים של עיצוב האישיות. "מקום שלבו חפץ" מרפד את הנחיתה של התלמיד ב"מקום", מסייע לו להתאקלם באווירה החינוכית, להפנים מסרים חינוכיים ולפתח אישיות חיובית. "מקום שלבו חפץ" איננו שיקול אולטימטיבי, המכריע לבדו, אלא הוא מצטרף לשיקולים נוספים מה יתרום לעיצוב אישיותו. לאחרונה קראתי בשם אחד מגדולי ישראל, שהשיקול החינוכי "אין אדם לומד אלא במקום שלבו חפץ" תקף רק אצל מבוגרים ולא אצל צעירים וקטנים. אצל קטנים, אין להתחשב ברצונם אלא יכריעו ההורים מהי טובת הילד. ילד קטן איננו מסוגל לשיקול את טובתו בבחירת מקום לימודים. ענינים טפלים, שוליים או חולפים עשויים להשפיע על העדפותיו, לכן אין להתחשב ב"חפץ לבו".

אך מתעוררת השאלה: מיהו קטן ומיהו מבוגר? מיהו מוגדר כ"קטן" שאין להתחשב ברצונו, ומי מוגדר כ"מבוגר" שיש להתחשב במה שלבו חפץ? נער/נערה בסיום ה"יסודי" או בסיום חטיבת הביניים - יש מהם שהם עדיין "קטנים" ויש מהם שהם כבר "מבוגרים"! זהו אופיו של גיל ההתבגרות.

קירבת המוסד לבית מול מוסד פנימייתי - מה משקלם? בעבר הקדשנו לנושא זה כמה מאמרים ולא נחזור עליהם. אבל, ברוח מה שנכתב לעיל, נזכיר שגם בנושא זה השיקול הוא עיצוב האישיות. מה יתרום יותר לעיצוב האישיות של הנער/ה - הקירבה לבית, המגורים בבית (מחד - ההשפעה הברוכה של הבית, מאידך - סכנות הרחוב האורבות למי שמסיים לימודים לקראת ערב ועלול לגלוש אל הרחוב), או שהייה במוסד פנימייתי (המעניקה לנער מסגרת חברתית-חינוכית ביום ובלילה, אבל מרחיקה אותו מההשפעה הרצופה של הבית). כשם שאין פרצופיהם שווים, כך אין הבתים שווים. לכן, התשובה לשאלה זו היא אינדיווידואלית, היא תלויה באופי הבית ובאופי הנער, אבל השיקול המרכזי היא עיצוב אישיות הנער/ה.

הרב אלישע אבינר, ראש הכולל בישיבת ההסדר במעלה אדומים, ורב קהילה

[מקור המאמר: "בחירת מקום לימודים" - אתר לב אבות](#)